

ChristenUnie

IDEALEN IN CRISISTIJD

Plannen van de ChristenUnie ter bestrijding
van de economische en financiële crisis

Tweede Kamerfractie
18 april 2012

IDEALEN IN CRISISTIJD

1. EEN WENKEND PERSPECTIEF

In welk Nederland willen wij over vijf jaar, 10 jaar, 20 jaar leven? Dat is de vraag die elke regering zich bij haar aantreden moet stellen. Die vraag moeten politici beantwoorden. Die uitdaging moeten zij voor ogen houden. Ook in de zware, veelomvattende crisis waar Nederland nu verkeert.

De ChristenUnie wil een helder antwoord geven op die vraag vanuit de christelijk-sociale traditie waar zij in staat. In tijden van crisis is het immers goed om terug te gaan naar de grondslagen. Maar er is meer. Een crisis kan welke regering dan ook alleen dan met succes aanpakken in goede samenwerking met de mensen in het land. En vooral op het punt van die gedeelde verantwoordelijkheid van niet alleen de overheid, maar ook de burgers en hun samenlevingsverbanden een grote rol gespeeld.

Neem de 'sociale questie'. Armoede, de zwakke positie van de arbeiders, ontworteling, gebrek aan onderwijs en huisvesting, achterstandswijken, kinderarbeid, enzovoorts. Het unieke van de aanpak zoals de christelijk-sociale voorlieden voorstonden, was de (in de woorden van Abraham Kuyper) 'architectonische' maatschappijkritiek. Met andere woorden, het inzicht dat de sociale kwestie niet met deeloplossingen, maar alleen met een fundamenteel andere inrichting van de samenleving kon worden opgelost. Een samenleving waarin voor de oplossing van al die sociale problemen niet alleen de overheid, maar ook werkgevers, werknemers, kerken, scholen, maatschappelijke instellingen konden worden aangesproken en ook daadwerkelijk werden aangesproken. Mensen kregen verantwoordelijkheid en namen ook verantwoorde-lijkheid. In eigen kring als het even kon. Ondersteund door een aantal wettelijke kaders, zoals werknemers-verzekeringen, waar dat nodig was.

Anno 2012 staan wij opnieuw voor een veelomvattende crisis. En opnieuw is het de vraag of niet alleen overheden, maar ook burgers en samenleving hun verantwoordelijkheden kunnen nemen. Of zij in gezamenlijkheid een antwoord kunnen formuleren in welk Nederland zij over 10, 20 jaar willen leven.

2. DE UITDAGINGEN ZIJN GROOT...

De sociale kwestie van vandaag de dag bestaat uit een economische inrichting die minder productieven steeds minder ruimte geeft, terwijl tegelijkertijd steeds meer handen nodig zijn. De collectieve arrangementen om hierin te voorzien lopen echter op hun einde. Meer en meer worden mensen die tot dusverre gebruik konden maken van een WSW, de wajong of participatiebanen, er toe gedreven zelf een plaats op de arbeidsmarkt te vinden. Maar biedt die hen plaats?

De financiële crisis bestaat uit een sector die in staat is gesteld roofbouw te plegen op de kredietzekerheid die overheden als rugdekking kunnen geven. Maar hoe verantwoord zijn salarissen en bonussen die het bevattingsvermogen van modale werknemers te boven gaan, in omstandigheden dat de toegenomen soliditeit van de banken vooral is terug te voeren op de grote kloof tussen de kunstmatig lage rentetarieven waarmee zij geld van de centrale banken lenen en de hoge tarieven waarmee zij dat geld zelf weer uitlenen?

De ecologische crisis (met inbegrip van de voedsel-, energie- en grondstoffenschaarste) dwingt tot radicaal andere concepten van vervoer, voedingsgewoonten, hergebruik en energie-opwekking. Maar waar is de 'green deal' die overheden, burgers en bedrijven in staat stelt die omslag te maken?

De culturele crisis vereist een samenleving waarin mensen zelfbewust niet alleen de eigen vrijheden gebruiken en waar nodig verdedigen of opeisen, maar minstens zo zelfbewust ook anderen hun vrijheden gunnen. Ook en juist als de uitingen daarvan hen vreemd voorkomen. Maar 'we' vinden het juist steeds enger anderen die vrijheden te laten.

3. ...MAAR WE KUNNEN DE UITDAGINGEN GEZAMENLIJK AAN!

Het antwoord op deze vraag kan alleen maar zijn, dat we ons opnieuw moeten realiseren dat vraagstukken van algemeen belang, niet door de overheid alleen kunnen worden waargenomen. De verantwoordelijkheid daarvoor moet worden geadresseerd aan elke inwoner, elk bedrijf, elke instelling in dit land. Elk vanuit zijn eigen mogelijkheden en vanuit de eigen taak en bevoegdheden geredeneerd. We kunnen alleen hervormen, bezuinigen en werken aan het Nederland van over 10, 20 jaar als we beseffen dat overheid en samenleving elkaar meer dan ooit nodig hebben. Dat kan als we ons verenigen rondom een aantal principes.

Welke zijn dat?

3.1. We nemen ons rentmeesterschap serieus

- We zullen de moed moeten hebben te erkennen, dat het huidige welvaartsniveau geenszins een vanzelfsprekendheid is die koste wat kost verdedigd moet worden. Er zijn ernstige schaduwkanten: denk vooral aan de toestand van het milieu en het ruimtegebruik. Het is ondenkbaar dat iedereen ter wereld dezelfde levensstijl er op na houdt als in het Westen. We moeten onze verantwoordelijkheid hervinden in het energiegebruik, de automobiliteit, het afvalvraagstuk, kortom het beslag dat in alle redelijkheid op de beschikbare milieugebruiksruimte gelegd kan worden. Maar laten we dat dan ook doen. Een verschuiving van geld voor wegeaanleg naar geld voor OV-infrastructuur belast de begroting niet, maar geeft wel

milieuwinst. Als energiebedrijven nu contracten aanbieden om investeringen in zonnepanelen op de daken te verrekenen met een nominaal gelijkblijvende energierekening verschaft dat mensen kansen.

- Een verdere vergroening van het belastingstelsel. Zo kan een beperkte opslag op de energierekening al een enorm verschil maken om duurzame energie eerder te laten renderen, en om voldoende investeringen daarvoor vrij te maken.
- Bevorder de kringlooeconomie; dat is de vertaling van een rentmeesterschap dat de aarde niet uitput maar van de vruchten plukt. Bijv. de ervaring van de visserij doortrekken. Zeeën leegvissen is de beste garantie voor het einde van niet alleen de vis, maar ook de visser. Produceren in olie- en gaswinning geeft economische groei, maar put voorraden uit. Concreet: niet moeilijk doen over statiegeld en glas-, papier-, en kunststofinzamelbakken, maar daarin investeren en consumenten en producenten daarin een belang geven.
- Een stevige impuls in windenergie en overig duurzame energie. Bijvoorbeeld door zonne-energie te verplichten, ook bij koophuizen. Voor huurders is een instrument bedacht om deze investeringen te verrekenen met de huur. De lagere energierekening na de investering leidt tot een hogere huur die dient om de investering te bekostigen. Dit instrument kan ook bij huiseigenaren worden toegepast.

3.2. We nemen onze economische en sociale verantwoordelijkheden serieus

We willen dus ruimte voor een economie waarin mensen, bedrijven, instellingen verantwoordelijkheden nemen en boven het eigen belang uitstijgen. Wat betekent dat?

- Een beleid voeren vanuit het besef dat de economische ontwikkeling is er ten dienste van de mens. En niet andersom.
- Het waarborgen van het sociaal minimum op een adequaat niveau. Ook dit is een kwestie van verantwoordelijkheid, niet van politieke of economische berekeningen. Matiging van lonen en uitkeringen kan, maar altijd in relatie tot versobering aan de top. Ook in 2012 is “de arbeider” nog zijn loon waard.
- De werkgelegenheid voor mensen met een relatief lage arbeidsproductiviteit zal niet zonder meer opgelost kunnen worden door de economische groei en de te verwachten krapte op de arbeidsmarkt. We moeten hen hun gerechtvaardigde plaats geven. Dat kan onder andere door de hoge lastendruk op arbeid fors omlaag te brengen. In de plaats daarvan kunnen belastingen op milieuvervuilende activiteiten worden ingevoerd.
- De koppeling tussen werkgelegenheidsbeleid en sociale zekerheid kan nog beter. Het is niet teveel gevraagd van hen, die daartoe nog in staat zijn, met name werklozen, bijstandsgerechtigden en een deel van de arbeidsongeschikten, een redelijke tegenprestatie voor hun uitkering te verlangen. Gemeenschapstaken komen daarvoor in aanmerking. Maar ook het verrichten van werk bij bedrijven die zich daarvoor willen openstellen. Daartegenover kan de bijverdienregeling omhoog.
- Zorg dat in het bedrijfsleven en in de huishoudens schulden worden tegengegaan. Bijvoorbeeld: het fiscale beleid voor hypotheekschulden zal een prikkel moeten bevatten om de hypotheek af te lossen in plaats van zolang mogelijk te laten staan.

3.3. We nemen onze maatschappelijke en collectieve verantwoordelijkheden serieus

Ook burgers en bedrijven dienen een groter belang dan alleen het eigen inkomen dat ze uit een bedrijf

kunnen verwerven. Er is ook het werknemersbelang en het maatschappelijk belang. Veel werkgevers weten dat ook en handelen daarnaar. Maar het wordt ze niet altijd gemakkelijk gemaakt. Natuurlijk: goed werkgeverschap beloont zichzelf, maar kunnen we het welslagen van het 'maatschappelijk verantwoord ondernemen' zo vorm geven, dat we de werkgevers daarbij ook een handje kunnen helpen?

- We moeten opnieuw onderscheiden dat veel bedrijven in belangrijke mate niet alleen mededruager zijn van een maatschappelijk belang, maar ook van een publiek belang – het algemeen belang. Voor banken, verzekeringsmaatschappijen, de energiesector, enzovoorts, is het bedrijfsbelang natuurlijk evident. Maar minstens zo zwaar weegt hun maatschappelijke functie. Mogen we hen daarop dan aanspreken?
- In de zorgverlening draait het om zorg; in het onderwijs om onderwijs, in de energie om de levering van energie. Die kernactiviteit komt altijd in de knel zodra andere belangen, in het bijzonder financiële belangen, of economische belangen, de boventoon gaan voeren. Dat mag nooit gebeuren.
- We waarderen uiteraard de vrijwillige inzet van burgers en bedrijven voor hun medeburgers, voor goede doelen, en voor het algemeen belang. Waar mogelijk wordt deze inzet beloond en ondersteund.

3.4. We nemen onze verantwoordelijkheden als burgers in één samenleving serieus

Wat betekent dat?

- Verschillen oogsten soms waardering en soms juist helemaal niet. Maar dat wil niet zeggen dat alleen die verschillen acceptabel zijn waarmee gemakkelijk te leven valt. Botsende opvattingen horen er bij. Een vrije samenleving heeft ook mogelijkheden om daarmee om te gaan. Het publieke debat kan worden aangegaan om binnen de kaders van de rechtsstaat wetten en regels te beïnvloeden of te veranderen.

Dit zijn de uitdagingen voor de christelijk-sociale politiek van de 21ste eeuw. Je kunt deze uitdagingen ook heel kort verwoorden. Onze uitdaging ligt in het streven om te werken aan een land, een samenleving waarin:

- Mensen mogelijkheden hebben zelf inkomen te verwerven
- Minder bedeelden hun recht ontvangen
- Recht en gerechtigheid heersen
- Vreemdelingen recht ontvangen
- Rentmeesterschap het beheer van het land stempelt
- Verdrukkings geen plaats krijgen

In het navolgende werkt de ChristenUnie het antwoord op de crisis nader uit.

4. ANTWOORDEN OP DE UITDAGINGEN: IDEALEN IN CRISISTIJD

Europa verkeert in crisis. Datzelfde geldt voor Nederland. Afnemend vertrouwen is hiervan de voornaamste oorzaak. Afnemend vertrouwen tussen overheid en samenleving. Afgenomen vertrouwen in de financiële instituties. Afgenomen vertrouwen tussen burgers onderling en tussen bedrijven onderling.

Door dit gebrek aan vertrouwen stagneert de economie. Het Centraal Planbureau is daar heel duidelijk

over. Maar meer nog: we zien het gewoon om ons heen. Mensen durven niet meer te verhuizen. Zij durven minder snel grote uitgaven te doen. Bedrijven wachten met grote investeringen. Banken lenen minder gemakkelijk uit.

Dit heeft voor de economie als geheel grote gevolgen. De overheid ontvangt minder belastingen. Bedrijven maken minder winsten. Werknemers raken hun werk kwijt. Onze schulden lopen op, zowel de particuliere schulden als de schulden op nationaal niveau.

Sinds deze crisis zich begon af te tekenen hebben we ruwweg een jaar gewacht. In dat jaar is het kabinet begonnen aan de uitvoering van het coalitie- en gedoogakkoord. Dat akkoord is in omvang ambitieus: 18 miljard aan ombuigingen en lastenverzwaringen. Steeds duidelijker wordt echter dat dit akkoord niet voldoende is.

Als we niets doen, komt het overheidstekort richting dit en volgend jaar op rond de 4,5 % BBP uit; het aantal werklozen zal het half miljoen naderen en de overheidsschuld als geheel gaat richting de 80% van het BBP.

5. DE CRISIS TE LIJF

Wij moeten de crisis te lijf gaan. Afwachten is geen optie. Het is zaak met zijn allen de schouders er onder te zetten. Dan kan nieuw perspectief ontstaan. Dat vereist moed – en een frisse blik om zaken aan te pakken die te lang zijn blijven liggen.

Tekortreductie als zodanig voldoet daarbij niet. Een technisch verhaal zonder visie is bezuinigen om de tekortdoelstellingen te halen. De voorbeelden elders in Europa bewijzen dat de maatvoering erg belangrijk is. Soms is er perspectief, niet zelden breng je landen effectief in de vernieling. Griekenland is daarvan een voorbeeld; ook Spanje loopt dit risico.

Maar we moeten deze crisis daarom niet alleen te lijf gaan. We kunnen deze crisis ook als kans zien. Als we maatregelen nemen, moeten we proberen die zo vorm te geven dat niet alleen de inkomsten en uitgaven weer met elkaar in evenwicht komen, maar dat we ook die vraagstukken aanpakken waarvan wij weten dat we in de nabije toekomst daar zeker mee in aanraking komen.

Juist nu vragen het energie-, klimaat- en duurzaamheidvraagstuk en de vergrijzings- en arbeidsmarktproblematiek om een antwoord. Een duurzame economie en een sterke samenleving zijn alleen dan mogelijk als we nu beginnen te rekenen met nieuwe wijze van omgaan met energie en grondstoffen, met klimaat en water. Nu met vertrouwen en zekerheid de weg op gaan richting een duurzame economie zorgt er voor dat grote kostenstijgingen in de toekomst worden vermeden. Denk alleen al aan de structurele besparingen op lange termijn van forse investeringen in zonne-energie.

Zoals gezegd: de huidige crisis is bovenal een vertrouwenscrisis. Van een succesvolle aanpak kan dan ook alleen sprake zijn als die vertrouwenscrisis met open vizier tegemoet wordt getreden. Dat is temeer nodig omdat de crisisaanpak de inzet van velen zal vragen; pijnlijke ingrepen niet achterwege kunnen blijven en de koopkracht bepaald niet zal kunnen worden gegarandeerd.

Wij mogen dat vragen van elkaar. Maar wij kunnen dat slechts vragen van elkaar als wij van elkaar op aankunnen.

Van de politiek vraagt dit om een aantal basisregels in de gaten te houden:

- we mogen een bijdrage vragen van iedereen, maar mensen worden nooit boven vermogen belast.
- We willen iedereen kansen blijven bieden. Mensen met minder mogelijkheden krijgen daarom des te meer bescherming.

Voor de samenleving betekent dit:

- Onderlinge betrokkenheid. De tijd van ieder voor zich is voorbij.
- Het nemen van verantwoordelijkheid voor elkaar.
- De komende jaren zal werkzekerheid en werkgelegenheid veel belangrijker zijn dan inkomenszekerheid. Door met zijn allen een stapje terug te doen, kunnen we met zijn allen veel meer mensen kansen bieden.
- Die solidariteit willen we ook terug zien in de verhouding tussen hogere en lagere inkomens. Aan eigen betalingen en hogere lasten op onderdelen valt niet te ontkomen. Maar bij het dragen daarvan mag van wie meer heeft meer gevraagd worden dan van wie minder heeft.

6. DOELEN BIJ DE CRISISAANPAK

Nu komt het erop aan. Nu is het tijd om zorgvuldige keuzen te maken voor de toekomst. Nu is het tijd om een duurzaam economisch beleid voeren met oog voor de noden in de samenleving. Nu is het tijd om niet met de kaasschaaf en de calculator in de hand bezuinigingen door te voeren om kost wat het kost op een bepaald bezuinigingsbedrag uit te komen, maar om vanuit gerichte doelstellingen en een visie op de samenleving tot keuzen komen. Nu is het tijd om te hervormen. Nu is het tijd om te werken aan herstel van de samenleving.

Wat is er dan de komende tijd nodig?

- Hoge prioriteit voor behoud en herstel van werkgelegenheid. De werkloosheid stijgt snel en loopt naar verwachting op naar circa 550.000 in 2013. Met andere woorden: in elke gemeente komen er in minder dan twee jaar gemiddeld ruim 400 werklozen bij. Dat mogen we niet laten gebeuren! Zeker mensen met een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt vragen in deze jaren aandacht.
- Herstel van begrotingsevenwicht. Dat zijn we aan onze kinderen en kleinkinderen verplicht. Ook zij hebben recht op goede zorg, onderwijs en een fatsoenlijk pensioen. Daarom kunnen we geen onbetaalde rekeningen doorschuiven naar volgende generaties. Een stringent begrotingsbeleid hoort daarbij. Koppel dit echter aan structurele hervormingen, kijkend naar de lange termijn. Op het terrein van de woningmarkt (zowel koop als huur), de arbeidsmarkt, maar ook het ouderenbeleid.
- Er moet geïnvesteerd worden in een duurzame en innovatieve economie. Ondernemerschap moet bevorderd worden. Maar dat heeft alleen lange termijn perspectief als we ons tegelijk een goed rentmeester tonen. Uitstellen van investeringen in een schoon milieu en schone energie levert immers op termijn alleen maar meer kosten op. Dat is ook een structurele hervorming!
- Nederland wordt beter op de toekomst voorbereid, als we de investeringen in publieke voorzieningen

zoveel mogelijk overeind houden. Dat kan bijvoorbeeld door versneld onderhoud van grote infrastructuur en het combineren van het werken in en aan publieke voorzieningen met het stimuleren duurzaamheid, energiebesparing en de bevordering van kennis en innovatie. Mede daarom stoppen we voorlopig met wegruitbreidingen en concentreren we beschikbare gelden op OV en water.

- Het terugdringen van de schuldenlast op nationaal niveau, maar zeker ook op particulier niveau. Dat laatste is een belangrijke overweging om aflossing van hypotheeklen te stimuleren.
- We hebben ook behoefte aan een morele agenda. Een crisis gaat over meer dan alleen geld. Stevige antwoorden op de opgaven die de recessie stelt, moeten ook perspectief bieden op versterking van de waarden en normen in de samenleving. De oorzaken van de recessie aanpakken betekent immers ook de samenleving moreel versterken. Het gaat om het herstellen van doorgeschoten onevenwichtigheden die met name in de financiële sector zijn ontstaan. De morele agenda gaat ook over de balans in onze economie. Die balans kunnen we niet alleen herstellen met beter toezicht op de banken en aanjagen van de werkgelegenheid. Onze samenleving zal op cruciale punten – zoals onderwijs, duurzame energie, mobiliteit en onze binnensteden – wezenlijk moeten veranderen, zodat we geen oogkleppen opzetten voor de vraagstukken van de toekomst, maar ons juist daarop voorbereiden. Zo kan Nederland beter uit deze crisis komen. Alleen dan zorgen we ervoor dat we naast deze kredietcrisis, ook de dreigende klimaat- en energiecrisis afwenden.

Dit zijn actuele woorden. Maar geen nieuwe woorden. We trekken daarin de lijn door die de ChristenUnie bij de crisisaanpak uit 2009 voor ogen heeft gestaan en ook bij het samenstellen van het verkiezingsprogramma 2010. Ook toen hebben we geprobeerd de crisis als kans te zien. Belangrijke passages daaruit betreffen het dieperliggende karakter van de crisis (het gaat ook om de structuur van de economie) en om het morele karakter ervan gelet op de verbinding met klimaat, energie en uiteraard werkgelegenheid en moraliteit in de financiële sector.

Die toekomstgerichte aanpak is nu, enkele jaren later, des te meer nodig.

7. EEN SAMENHANGEND CHRISTENUNIE-PAKKET

Samenvattend: De crisisaanpak van de ChristenUnie gaat moeilijke vragen niet uit de weg, maar gaat uitdagingen aan. Tegelijkertijd wil de ChristenUnie haar idealen voor deze samenleving niet loslaten. Zoals in alle tijden is het ook nu zaak dat wij – als Nederlandse samenleving – blijven omzien naar elkaar. Het blijft belangrijk dat we kwetsbaren ontzien, ook als de zorg als geheel wel hervormd wordt. Wij willen een goede toekomst voor onze jeugd; daarom krijgen jeugd, gezin en onderwijs een sterke plaats. Een lange termijnvisie begint door nu oog te hebben voor een sterke en dus duurzame economie. Daarom stoppen we niet even met vergroening, of met duurzame energie, maar investeren daar juist in.

Daarom gaan wij deze uitdagingen tegemoet onder het motto: idealen in crisistijd.

Dat leidt tot een samenhangend, visionair pakket, dat verder gaat dan het verkiezingsprogramma, maar aan de andere kant ook daar niet los van staat. Gedurfd verder, zoals de ChristenUnie ook in 2010 met een gedurfde lijn de verkiezingen is ingegaan.

8. ECONOMISCHE RANDVOORWAARDE: GEMATIGDE LASTENONTWIKKELING

De lastenontwikkeling van het pakket wordt scherp in de gaten gehouden. De sterkste schouders dragen de zwaarste lasten, maar het totaal van de lastendruk is economisch relevant. Daarom wordt - afgezien van de stijging van lasten ten behoeve van de betaalbaarheid van de zorg in de toekomst - de lastendruk overigens beperkt gehouden. Dit zorgsparen haalt uitgaven die in de toekomst toch onontkoombaar zijn alvast naar het heden.

9. IDEALEN IN CRISISTIJD OP HOOFDLIJNEN

Het pakket valt uiteen in drie delen:

- Noodzakelijke correcties op kabinetsbeleid (terugdraaien meest kwalijke bezuinigingen)
- Zeven hervormingsmaatregelen die morgen ingaan, maar vooral van belang zijn voor de lange termijn;
- Een crisispakket voor de korte termijn.

10. NOODZAKELIJKE CORRECTIES OP KABINETSBELEID

Meer hervormingen en bezuinigingen dan de coalitie zich voor ogen had gesteld in 2010 zijn nodig. Maar het is ook nodig ten minste een aantal bezuinigingsvoorstellen van de gedoogcoalitie terug te draaien. Waarom? Omdat ze slecht zijn voor de werkgelegenheid, omdat ze langjarige investeringen in natuurbeleid in de waagschaal zetten, omdat ze mensen die het niet op eigen kracht kunnen redden in de samenleving in de kou laten staan.

De ChristenUnie corrigeert het kabinetsbeleid voor circa een miljard euro.

Op die manier blijft de eerstelijns hulp in de gezondheidszorg in tact en worden diverse eigen bijdragen (onder andere in de geestelijke gezondheidszorg) verzacht en wordt de bezuiniging op het persoonsgebonden budget beperkt. Er vindt ook een verzachting plaats van de bezuinigingen op het natuurbeleid en de huurtoeslag. Door het terugdraaien van oneigenlijke bezuinigingen op de bijstand worden in het bijzonder gezinnen met lage inkomens ontzien. Ook vinden geen bezuinigingen plaats op het passend onderwijs; de basisbeurs blijft, ook in de masterfase.

We trekken meer geld uit voor ontwikkelingssamenwerking (deels ter financiering van laagrentende leningen).

Het beleid op dit gebied wordt wel hervormd: geen begrotingssteun meer; het primair meefinancieren van geldstromen die vanuit de samenleving zelf komen en een veel betere prioritering. Op langere termijn brengen we het budget terug naar 0,8%.

Totaal benodigd ter correctie van ondeugdelijk kabinetsbeleid: 1 miljard en op langere termijn circa 1,5 miljard euro.

11. ZEVEN HERVORMINGSMAATREGELEN

11.1. Wij hervormen de zorg

Het in de hand houden van de uitgaven in de zorg heeft natuurlijk te maken met de gelukkige omstandigheid dat veel meer mogelijk is qua behandelingen en met de omstandigheid dat meer mensen een hoger leeftijd bereiken. Maar het heeft ook te maken met onduidelijke financieringsstructuren en een gebrek aan mogelijkheden om zorgverleners of zorginstellingen aan te spreken op hun verantwoordelijkheden op dit punt. Op een aantal punten moet het roer om:

Het is nodig de zorg te vermaatschappelijken

1. Er is geen ruimte voor zelfstandige financiering van aan ziekenhuizen verbonden specialisten. Dat geeft bureaucratie en leidt tot hopeloze sturingsproblemen. Specialisten komen voortaan in dienst van de ziekenhuizen. Met behulp hiervan kan tevens worden voorkomen dat de zelfstandige specialisten ruwweg voor een driemaal hogere claim op de zorguitgaven zorgen als de specialisten in loondienst.
2. De huidige wijze van financiering van de cure leidt tot een veel zorgaanbod. Meer zorg is immers meer aanbod. Zorgaanbieders worden op een zodanige wijze gefinancierd dat er geen rechtstreekse prikkel is tussen het aantal behandelingen en behandelcombinaties en de bekostiging.
3. Er is geen ruimte voor winstmotief in de zorg. In de zorg dient zorgverlening centraal te staan. Het geld dat verdiend wordt in de zorg, dient derhalve gebruikt te worden om de zorg mede te financieren – net zoals dat het geval is bij de woningcorporaties of de publieke onderwijsvoorzieningen.

Meer samenleving, minder overheid

4. Het is nodig om nu voorzieningen opzij te leggen voor zorguitgaven van later. Dat kunnen wij met rede vragen van mensen om zelf primair zorgvoorzieningen die voorzienbaar zijn, zoals gelijkvloerse behuizing, rollators, etc te bekostigen. We gaan voor het pensioen sparen, maar ook voor de zorg. In combinatie daarmee kunnen op onderdelen de eigen betalingen omhoog.
5. Diverse subsidies, onder andere gericht op topsport of Olympische Spelen, kunnen vervallen.
6. Diverse ouderenvoorzieningen kunnen overgebracht worden van de overheidsgestuurde AWBZ, naar de door particuliere verzekeraars uitgevoerde ziektekostenverzekeringswet.

(niet noodzakelijk) aanbod afremmen

7. Veel mensen kunnen een hoger eigen risico goed dragen. Een gestaffeld hoger eigen risico, waarbij hogere inkomens meer eigen risico mogen dragen, voorziet hierin.
8. We gaan niet zomaar mee in elke nieuwe technologische ontwikkeling in het zorgaanbod.

Eerst zal aantoonbaar moeten zijn dat deze technologie daadwerkelijk gezondheidswinst levert en dus maatschappelijke baten geeft.

We verzekeren niet alles

9. Pakketmaatregelen zijn onontkoombaar. Voorzienbare uitgaven, of uitgaven zonder medische noodzaak - daarin kunnen mensen zelf voorzien. Dat geldt voor zowel het basispakket als de awbz-zorg. De ChristenUnie wil de trechter van Dunning toepassen zodat alleen behandelingen die noodzakelijk zijn om deel te nemen aan de samenleving en werkzaam en doelmatig zijn worden vergoed. Kosten in verband met aandoeningen of voorzieningen die zonder veel bezwaren voor eigen rekening en verantwoording kunnen komen of in verband staan met een geringe ziektelast, worden niet collectief verzekerd of gaan in elk geval niet zonder eigen betalingen. Andere zaken, die juist de preventie dienen, komen wel in het pakket, zoals dieetadvisering.

10. Maatregelen behoren de meest kwetsbaren te ontzien. Ombuigingen, of zij nu met het persoonsgebonden budget of de geestelijke gezondheidszorg te maken hebben, worden op dit punt hersteld.

Werken aan een gezonde samenleving

11. Preventief beleid in brede zin wordt ontzien. Daarom neemt de ChristenUnie juist geen ombuigingen op voor huisartsenzorg of beleid dat ziekten voorkomt.

12. Er is een wereld te winnen op het gebied van preventie. Investeren in gezond leven zorgt voor lagere zorguitgaven later. Het is van groot belang dat we gezond en actief ouder kunnen worden, waardoor gezondheidsverlies op latere leeftijd beperkt kan worden. De ChristenUnie kiest er daarom voor om de versoepeling van het rookverbod terug te draaien en krachtig in te zetten op maatregelen die overgewicht, diabetes en andere leefstijlgerelateerde aandoeningen voorkomen. Berekeningen tonen aan dat, indien de bestaande onderzoekslijnen Healthy Ageing leiden tot preventieprogramma's en behandelingen, het gezondheidsverlies dat gepaard gaat met veroudering met een derde kan afnemen. Investeren in Healthy Ageing draagt bovendien bij aan extra arbeidsparticipatie. Dit laatste effect kan volgens de berekeningen oplopen tot ruim 150.000 personen in 2050. Anders gezegd: uiteindelijk stijgen de zorguitgaven in 2050 dan niet tot 24% van het BBP, zoals becijferd door het Centraal Plan Bureau (CPB), maar mogelijk tot slechts 18%.

Hervormingen in de zorg lopen in de vorm van ombuigingen en financieringsverschuivingen naar verwachting op langere termijn op tot een miljardenbedrag. Onderdeel hiervan zijn de kosten die samenhangen met het financieren van voorzieningen in de toekomst door het zorgsparen.

11.II. Wij hervormen de woningmarkt

De woningmarkt is een van de meest belangrijke oorzaken van de huidige economische stagnatie. Er zijn grote gevolgen voor de bouw en het transport. De woningmarkt is volstrekt vastgelopen; mensen kunnen of durven niet te kopen; kooprijzen dalen; de hypotheekschuldquote ten opzichte van de waarde van huizen groeit scheef. Dit is niet langer slechts een individueel probleem, maar ook een gevaar voor de economie en de overheidsfinanciën. Van cruciaal belang is daarom het hanteerbaar maken van die schulden.

Er worden niet alleen veel minder huizen gekocht of verkocht, maar ook de huurmarkt loopt vast. De doorstroming wordt geremd doordat er te weinig aanbod is voor de middeninkomens en omdat de

maatregel om de maximale huur te verhogen in schaarstegebieden alleen geldt voor nieuwe huurders. Een integrale hervorming is nodig met een duidelijk lange termijn perspectief om het vertrouwen van de burgers en marktpartijen in de woningmarkt te herstellen.

- Aflossing moet worden bevorderd. Daartoe wordt annuïtaire aflossing de norm door de hypotheekrenteaf trek tijdens de looptijd van de hypotheek geleidelijk te verlagen.
- Om overkreditering te voorkomen wordt de maximale hypotheekschuld beperkt tot 100% van de waarde van de woning. Deze woningwaarde wordt gebaseerd op het voortschrijdend gemiddelde van huizenprijzen gedurende 10 jaar zodat stijgende woningprijzen zichzelf niet meer versterken.
- De hypotheekrenteaf trek wordt geleidelijk in 20 jaar beperkt tot 30%. De maximale hypotheekschuld waarover de hypotheekrente kan worden afgetrokken wordt beperkt tot 750.000 Euro.
- De overdrachtsbelasting is een verhuisbelasting die de doorstroming op de woningmarkt afremt en wordt daarom permanent fors verlaagd
- De hogere maximale huur voor nieuwe bewoners in schaarstegebieden die door het kabinet is ingevoerd wordt geschrapt omdat dit de doorstroming verhindert en te grofmazig is.
- De maximale huurprijs voor sociale huurwoningen wordt geleidelijk marktconform gemaakt (4,5% van de WOZ-waarde, max 6% extra huurstijging per jaar). Hierdoor wordt het gat tussen sociale huur en particuliere huur en koop gedicht waardoor het scheefwonen wordt aangepakt en doorstroming wordt gestimuleerd. Ter compensatie van deze huurstijging wordt de huurtoeslag en de inkomensgrens voor de huurtoeslag verhoogd. Dat voorkomt ernstige koopkrachtgevolgen voor de lagere inkomens.
- De inkomstenstoets voor en de uitvoering van de huurtoeslag gebeurt door de fiscus waardoor huurders behoudens het moment van woningtoewijzing geen inkomensgegevens hoeven te verstrekken aan de verhuurder.
- De hogere huurtoeslag wordt gefinancierd door een heffing bij de corporaties, die deze heffing kunnen betalen door de extra huurinkomsten. Omdat minder mensen in een voor hun inkomen te goedkoop huis wonen, zijn de extra huurinkomsten hoger dan de extra huurtoeslag. Dat geld komt deels beschikbaar voor een investeringsfonds stedelijke vernieuwing. Daarnaast biedt het corporaties extra investeringsruimte voor nieuwbouw en onderhoud.
- In verband met hogere verplichtingen duurzaam bouwen en duurzame woningaanpassing (zie ook par. V) is voorzien in een aftrek voor particulieren.

De lastenverschuivingen die van deze operatie het gevolg zijn worden via lastenverlichtingen elders in het ChristenUnie-pakket (goedgekeurd) teruggestuisd.

De ombuiging op de woningmarkt pakt voor 2013 vrijwel neutraal uit; op langere termijn is besparing van belastinguitgaven van ruim 5 miljard te verwachten. Daartegenover staan veel lagere schulden van huishoudens in verband met hypotheek. De verschuivingen in de huursector zijn beperkt tot een opbrengst van enkele miljarden, die goedgekeurd ook weer als investeringen worden besteed. De lastenverschuivingen die van deze operatie het gevolg zijn worden via lastenverlichtingen elders in het ChristenUnie-pakket (goedgekeurd) teruggestuisd.

11. III. Wij hervormen de arbeidsmarkt en sociale zekerheid

Het is meer dan ooit van belang dat zowel fiscale maatregelen, als sociale zekerheidsregels, als regels

voor de arbeidsmarkt staan in het teken staan van bevordering van de werkgelegenheid. Het gaat dan om een goede mix tussen werkzekerheid en baanzekerheid, het bieden van kansen aan mensen met arbeidsbeperkingen en om toegang tot de arbeidsmarkt voor ouderen en een redelijke mate van zekerheid voor jongeren.

a. Werken aan werkgelegenheid doen we zo:

- Arbeid wordt goedkoper door verlaging van de loon- en inkomstenbelasting. Dit wordt betaald door onder andere vergroening van de fiscus en een verschuiving naar indirecte belastingen. Te grote inkomenseffecten voor lagere inkomens worden gecompenseerd.
- Voor werkgevers gaan de lasten in verband met arbeid omlaag door de ww-premies flink te verlagen.
- Net als de bijstand gaan andere arbeidsmarktgerelateerde uitkeringen uit van het verrichten van een tegenprestatie voor de samenleving: maatschappelijk nuttig werk; mensen kunnen zelf daartoe voorstellen doen.
- We investeren in de vakmensen voor de toekomst. Vakopleidingen worden verbeterd; in veel meer sectoren wordt het stelsel van de beroepsbegeleidende leerweg ingevoerd in combinatie met relevante MBO-opleidingen.
- Werknemers krijgen de gelegenheid extra uren te werken. Het aldus gevormde spaartegoed kan in tijden van laagconjunctuur of werkloosheid gebruikt worden om korter werken of inkomensverlies bij verlies van werk aan te vullen.
- Op bedrijfsniveau kan overeen worden gekomen om tijdelijk een deel van het loon in te leveren, al dan niet in combinatie met korter werken, ter wille van behoud van werkgelegenheid.
- Jeugd krijgt kansen op de arbeidsmarkt- maar flexibele contracten moeten op enig moment worden omgezet in vaste contracten. Teneinde flexwerkers meer zekerheid te bieden, krijgen zij de gelegenheid, indien aangetoond is dat ten minste drie jaren is gewerkt en er vooruitzicht is op een volgend jaar werk, zich in te kopen in een arbeidspool die de komende vijf jaren werk garandeert. De pool wordt door werkgeverspremies gefinancierd, met aftrekmogelijkheden indien zij werknemers uit de pool in dienst nemen.
- Werknemers werken ook langer door: De verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd kan al in stappen eerder ingaan. We beginnen daarmee in 2013 met drie maanden per jaar. Na 2015 gaat de leeftijd verder omhoog naar 67.
- Als maatregelen die bedoeld zijn voor de arbeidsparticipatie wel heel veel geld kosten, en weinig rendement geven, worden zij beperkt. Mede door het dereguleren van de kinderopvang (het opheffen van elk onderscheid tussen formele en informele zorg) kan het aanbod goedkoper worden.
- De regeling persoonlijke dienstverlening wordt verder vrijgegeven (geen minimumloon; geen opgave voor belastingdienst).

b. Een verbetering van de positie oudere werknemers kan gepaard gaan met een hervorming van de ww. Zo doen we dat:

- Een forse scholingsaftrek voor werkgevers indien zij oudere werknemers (45 plus) in dienst houden of nemen. Hiervoor is 500 miljoen beschikbaar.
- Voor 60-plussers worden de loonkosten voor de werkgever verlaagd met een bedrag substantieel bedrag per werknemer. Hiertoe wordt 500 miljoen uitgetrokken.
- Werkgevers mogen een afdrachtkorting toepassen die even hoog is als de kosten die zij maken voor de loondoorbetaling bij ziekte van werknemers die 55 jaar zijn en ouder (no risk-polis oudere werknemers).

Ook hiertoe wordt 500 miljoen uitgetrokken.

- De ontslagregelingen worden activerende ontslagregelingen. Dat betekent dat ze mede worden ingezet ten behoeve van scholing en de toeleiding naar een andere baan. De vergoeding wordt zo vorm gegeven dat de werknemer en de oude werkgever er beiden voordeel bij hebben als die nieuwe baan snel gevonden wordt.
- Bij de WW wordt de verantwoordelijkheid voor het eerste half jaar werkloosheid naar de werkgever overgeheveld. Er blijft een publiek vangnet in geval van faillissementen. Grote bedrijven en sectoren krijgen de mogelijkheid ook een langere periode van ww zelf te financieren en te organiseren. Ten behoeve van het midden en kleinbedrijf kunnen samenwerkingsverbanden dezelfde taak vervullen.
- De arbeidsverledeneis in de WW krijgt een iets langere opbouw. Daar staat tegenover dat wanneer WW-gerechtigde tijdens de uitkeringsperiode start met een andere, kleinere baan, bij het verrekenen met de WW-uitkering plaatsvindt op basis van het daadwerkelijk verdiende loon in plaats van de gewerkte uren. Zo gaat ook in dat geval werken lonen, zoals nu al als je werk aanvaardt dat lager betaalt dan 125% van de WW-uitkering. Tevens blijven bij aanvaarden van minder betaald werk, de 'oude' WW-rechten nog van kracht tot het einde van de duur van de oorspronkelijke uitkering.
- Werk gaat altijd boven inkomen. Dit houdt in dat tijdens de uitkeringsperiode in beginsel alle soorten werk aanvaard moeten worden, tenzij er fysieke belemmeringen zijn om het werk uit te voeren. Daartoe wordt ook de maximale reistijd die mensen kunnen afleggen tot hun werk bij de acceptatieplicht in de WW vergroot, tot standaard 4 uur per dag. Zo wordt het zoekgebied groter.

c. Een verdere hervorming van de WW.

- Er is ruimte voor een verdere hervorming van de WW als de bovengenoemde maatregelen er daadwerkelijk toe leiden dat oudere werknemers bij een eventueel ontslag in beginsel evenveel kans hebben op een baan als werknemers van een jongere leeftijd. De maximale duur van de WW wordt dan beperkt tot 1,5 jaar voor werknemers die in 2015 een arbeidsverleden hebben dat minder dan 25 jaar bedraagt en maximaal 2,5 jaar voor werknemers die in 2015 een arbeidsverleden hebben van 25 jaren en langer.
- Indien geen sprake is van daadwerkelijke verbetering van de positie van oudere werknemers op het vinden van een baan na een ontslag, vindt de beperking van de duur van de WW in beginsel niet plaats; de kosten van de premieverhoging die dan het gevolg is dragen de werkgevers. Zo ontstaat een belang bij de werkgevers om echt werk te maken van afspraken op centraal niveau over dit onderwerp.
- Werkgevers niet alleen gestimuleerd om de arbeidsmarktpositie voor ouderen te verbeteren (zoals via scholing, loonkostenaf trek en de no risk-polis oudere werknemers), maar ook geprikkeld: de verlaging van de WW-premies wordt na 2014 niet verlengd, indien meetbare resultaten uitblijven.

d. Een verbetering van de positie van mensen met arbeidsbeperkingen bereiken we zo:

- Werk is voor mensen in de WSW en de wijong veel zinniger dan het zoveel mogelijk beperken van deze regelingen. Mensen met een uitkering thuis zetten, spant het paard achter de wagen. Wij geven mensen met arbeidsbeperkingen optimale kansen door juist wel werk te maken van werk in bedrijven, maar met uitgebreide detacheringsconstructies, cq afkoopbare quota. Ook wordt voorzien in afdoende begeleiding om het werkgevers gemakkelijker te maken aan hun verantwoordelijkheden te voldoen.

De hervormingen arbeidsmarkt en sociale zekerheid leveren een half á één miljard op aan besparingen (vooral minder WW-uitgaven); daartegenover staat een flink pakket aan werkgelegenheidsbevorderende lastenverlichtingen (ruim 2 miljard). Op langere termijn, 2015 en verder, is sprake van een miljardenver-

schuiving van de lastendruk op arbeid naar lastendruk in de sfeer van de 'groene' belastingen.

11. IV. We werken aan een hervormingsgericht sociaal en fiscaal beleid

Inkomen is belangrijk. Maar werk is eigenlijk nog veel belangrijker. Als de inkomens van velen worden gematigd, kan ook de werkzekerheid voor velen die nu nog aan de kant staan of aan de kant dreigen komen te staan, binnen bereik komen.

- Loonmatiging is daarom de komende jaren het parool.
- Breed geaccepteerde loonmatiging voor werknemers is echter alleen mogelijk als er harde afspraken komen over versoering van topinkomens aan de andere kant. Topbestuurders, in de publieke sector en daarbuiten, moeten zich realiseren dat ook zij in de gemeenschap leven van het bedrijf of de instelling waar zij werkzaam zijn. Dan ben je – zoals in veel familiebedrijven heel normaal is – van jezelf uit terughoudend in het deel wat je voor jezelf opeist.
- Er komt een BTW-hervorming, zodat enkele miljarden extra inkomsten daaruit kunnen worden bereikt. Dit dient mede om de lasten op arbeid te kunnen verlagen.
- Binnen de dividendbelasting komt een opslag, die vermeden kan worden als criteria voor maatschappelijk verantwoord ondernemen (daaronder beloningsbeleid) in acht worden genomen.

Een nieuw sociaal akkoord

Met sociale partners wordt een nieuw sociaal akkoord afgesloten rondom de afspraken een hervormingsgericht sociaal en fiscaal beleid en de afspraken over arbeidsmarkt en sociale zekerheid uit de vorige paragraaf.

Doel is om de crisis met inzet van iedereen te boven te komen.

De ombuigingen van dit hervormingsgerichte sociaal en fiscaal beleid bedragen circa 6 miljard; enige miljarden vloeien ook terug naar de huishoudens, ook weer om de lasten op arbeid te verlagen. Andere lastenverzwaringen die uit dit pakket voortkomen worden via lastenverlichtingen elders goeddeels teruggegeven.

11. V. We hervormen, vergroenen en verduurzamen de economie

Wij zetten koers naar een duurzame en innovatieve economie. Een economie die ruimte geeft aan ondernemers door een gunstig vestigings- en investeringsklimaat en tegelijkertijd oog heeft voor het belang van de samenleving op langere termijn, voor het draagvlak van de schepping en voor rechtvaardige verhoudingen wereldwijd. Voor versnelling van duurzame energie en energiebesparing stellen we voor:

- Energiebesparing en duurzame energie wordt gefaciliteerd door energiebedrijven; terugbetaling wordt bekostigd uit lagere energierekeningen; op langere termijn wordt de installatie van zonnecollectoren verplicht gesteld voor gebouwen met eigen daken.
- Strengere normstellingen voor bijvoorbeeld isolatie bevorderen innovatie en bedrijvigheid.
- In fiscale zin wordt de vergroening eveneens bevorderd, door verhoging van onder andere de energiebelastingen en een budgettair neutrale terugleververgoeding voor duurzame energie. Ook worden fiscale maatregelen die fossiele brandstoffen bevorderen geleidelijk afgeschaft, onder tijdelijke introductie van teruggaveregelingen na investeringen in duurzaamheid.
- Op langere termijn is sprake van een forse verlaging van de lasten op arbeid en een forse verhoging

van de 'groene' belastingen. We beginnen daarmee al in 2013 voor enkele miljarden. Structureel groeit dit met enkele miljarden daarbovenop verder door.

- Er komt een nationaal actieplan voor de bestrijding van de kantorenleegstand.

De groene hervormingsagenda levert uiteindelijk circa 6 miljard op. Deels wordt de opbrengst gebruikt om via gerichte lastenverlichtingen groene investeringen mogelijk te maken. Voor een ander deel worden de lastenstijgingen zoveel mogelijk via lastenverlichtingen elders gecompenseerd.

11. VI. We hervormen het mobiliteitsbeleid: duurzame mobiliteit krijgt voortaan de voorrang

Mobiliteit is uiterst belangrijk, maar ook duur. Investeringsmoeten daar ingezet worden waar het meeste rendement te verwachten is. Bij die rendementsvraag moeten we echter ook naar de lange termijn kijken. Toekomstgerichtheid en duurzaamheid zijn bij het bepalen van het rendement daarom onmisbare factoren. Zoals dat in het openbaar vervoer heel gewoon is, kan het prijsinstrument ook in de automobiliteit benut worden om goede doelen te bereiken.

- Een investeringsverschuiving van wegen naar openbaar vervoer
- Bij vrachtvervoer krijgt vervoer te water een stevige impuls.
- Anders betalen voor mobiliteit is de beste garantie voor mobiliteit ook in de toekomst. Dat zorgt dat de lasten daar terecht komen, waar zij worden gemaakt.
- De BPM-lastenverlichting wordt teruggedraaid.
- De Ito-heffing in de luchtvaart keert terug, nu Duitsland deze ook heeft ingevoerd.
- Investeringsin infra worden niet gedaan of worden duurzaam uitgevoerd. Een mindere ambitie komt neer op kapitaalvernietiging. Wij kiezen dus voor een afsluitdijk die duurzaam is en ook energie levert. Wij kiezen niet voor bruggen, maar voor tunnels door natuur- en stedelijke gebieden.
- De ChristenUnie kiest voor meer verdichting in de steden om het open landschap te sparen. Het spaarzame groen in de stad verdient bescherming.

De hervormingen op mobiliteitsgebied kan een ombuiging van ruim 4 miljard worden gerealiseerd. Voor zover lastenverzwaringen hiervan het gevolg zijn worden deze (goedgevoel) via lastenverlichtingen elders teruggedruisd.

11. VII. We werken aan herstel van de samenleving en een waardenvolle economie

Een samenleving met elkaar verder brengen gaat niet zomaar. De mensen in de dorpen en steden, straten en pleinen zelf vertegenwoordigen de kracht van de samenleving. Zij willen zelf eigen verantwoordelijkheid dragen; de overheid moet daarop inspelen en vanuit het vertrouwen in de samenleving werken.

De hervormingsmaatregelen van de ChristenUnie dragen daarom bij

- Aan herstel van in de professional, burgers en hun verbanden. Betere faciliteiten voor vrijwilligers en mantelzorgers.
- Aan een drastische vermindering van de regeldruk in het onderwijs en de zorg. Met minder geld kunnen de bestuurders, onderwijsgevers en zorgverleners zelf veel betere prioriteiten stellen.
- Ontwikkelingssamenwerking vergt een breed maatschappelijk draagvlak. Om die reden wordt

tenminste een bedrag van 1 miljard euro mede afhankelijk gesteld van de giften die vanuit de samenleving aan ontwikkelingsprojecten worden beschikbaar gesteld. Laag- en nulrentende leningen vergroten de mogelijkheid om met hetzelfde geld meer aan ontwikkelingsprojecten te doen. Op langere termijn groeit het budget weer.

- Aan rechtvaardige maatschappelijke verhoudingen in het inkomensgebouw. Een vlaktax past hierin niet. Fiscale maatregelen en maatregelen met koopkrachteffecten uit het crisispakket van de ChristenUnie houden de draagkracht van de onderscheiden inkomens goed in het oog. Het uitkeren van topbonussen aan topinkomens wordt fiscaal voor zowel de verstrekker als de ontvanger onaantrekkelijk gemaakt.
- Aan het herstel en terugdraaien van maatregelen, zoals de leefvormboetes in de bijstand en de aanpak van de wet werken naar vermogen, die bepaalde groepen in bijzondere mate treffen.
- Aan het hanteren van maatschappelijke normen in de financiële sector
- Aan een solide bankwezen en dus het doorzetten van de scheiding van nuts- en spaarbanken, alsmede optimale kostentransparantie en rentebegrenzings bij leningen.
- Aan een zuivere relatie tussen (top)beloningen, werknemersbelangen en klantenbelangen.
- Het terugbrengen van schulden. Daar zijn ook de fiscale veranderingen rond het eigen huis op gericht. Daartoe dient ook de herintroductie van het zilvervlootsparen.
- Aan omvangbegrenzings van publieke instellingen.
- Aan hantering van het beginsel dat de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen. Daartoe dienen maatregelen als hra-voorstel, vermogenstoetsvoorstellen en de pensioenaftrekbeperking; alsmede een hervorming van de BTW, zodat het lage tarief zo veel mogelijk geënt is op het bereikbaar houden van de eerste levensbehoeften voor brede lagen van de bevolking.
- Aan de teruggave van maatschappelijke organisaties aan de maatschappij.

Het pakket tot herstel van de samenleving is meer maatschappelijk van belang dan financieel. Door de concentratie van lasten op (onderdelen van) BTW en accijnzen vindt een beperkte financieringsschuif plaats. Opbrengsten zijn in andere paragrafen verantwoord.

12. HET KORTE TERMIJN CRISISPAKKET

Zoals gezegd, de crisis vraagt een lange termijn aanpak. Maar de crisis is te diep (zeker in financieel opzicht) dan dat een korte termijn aanpak buiten beschouwing kan blijven. Daarom:

- De bouw en de woningmarkt verdienen een korte termijn impuls. Daarom keert het lage btw-tarief in de bouw in 2013 terug. Daarnaast wordt de willekeurige afschrijving voortgezet als steun in de rug voor investeringen en omzetgroei van bedrijven. Beschikbare onderhoudsbudgetten bij publieke instellingen worden versneld ingezet.
- Totdat de publieke financiën op orde zijn, geldt een tijdelijke bevrozing op de publieke salarissen en bij salarissen binnen staatsbedrijven. Politie en onderwijs worden hiervan uitgezonderd.
- Koopkrachttoeslagen worden – waar zij dat nog niet zijn – inkomensafhankelijk.
- Er komt een budgetkorting van 1% op alle begrotingen, behalve ontwikkelingssamenwerking.

Het crisispakket moet voor de korte termijn voor circa 3 miljard bijdragen aan de ombuigingen.

12. Samenvatting van het effect van maatregelen op hoofdlijnen

Het samenvattende pakket van de ChristenUnie omvat voor de korte termijn (2013) een pakket van gerichte, hervormingsgerichte en werkgelegenheidsbevorderende investeringen en lastenverlichtingen waarmee het saldo in 2013 naar verwachting wordt verbeterd met 10 – 12 miljard euro.

Het pakket is hervormingsgericht; veel effecten spelen pas op langere termijn.

Wij verwachten dat het hervormingspakket van de ChristenUnie in 2015 tot een saldoverbetering leidt van 14 tot 16 miljard euro.

In structurele zin ramen we de saldoverbetering op 20 tot 23 miljard euro.

Fractie ChristenUnie Tweede Kamer
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

T : 070-3183057
F : 070-3183936
christenUnie@tweedekamer.nl